

Ksenija Stevanović:

Absolutio, postludijum za orkestar Marka Nikodijevića

Dela Marka Nikodijevića su me od studentskih dana privlačila i fascinirala svojim specifičnim i samosvojnim tkanjem sveta.

Tekst koji je pred vama je pre svega mišljen kao kontemplacija o Markovoj muzici, posebno o kompoziciji *Absolutio*, a manje kao analitički tekst. Zato svoj prvi motiv za razmišljanje tražim već u samom naslovu i podnaslovu - u toj latinskoj reči *absolutio* i postludijumskoj atmosferi, kao i u motu preuzetom iz stihova Oskara Vajlda. U rečima pre zvuka, u inverznom sledu, u razmišljanju koje će nam otvoriti zvučanje.

Ali krenimo redom.

Absolutio, oprost grehova, je čin koji u bogoslužjenju dolazi posle, kao trenutak razrešenja i zaključka, kao mogućnost novog početka. Naslov kompozicije Marka Nikodijevića je stavljen u direktnu vezu sa muzičkom formom koja nosi sličan dramaturški potencijal. Postludijum je završni deo, epiloškog karaktera, istorijski najčešće vezan za orguljašku muziku, dakle za crkvenu službu. U stvari, možda je postludijum ono što dolazi posle oprosta, posle kajanja, mogućnost refleksije nad nama samima i nad tim kuda dalje.

Tu je i moto – dva prelepa stiha iz pesme *Ballad of Reading Gaol - Balada o tamnici u Redingu* koja glase:

“How else but through a broken heart
May Lord Christ enter in?”

Ovi stihovi, koji se nalaze u samoj završnici Vajldove poeme – među poslednjima koje je napisao pred kraj života, a posle zatvorske traume – govore o iskustvu oprostaja grehova, odnosno fokusiraju se na jedan od večitih motiva stvaralaštva ovog književnika, koji inače dominira i krajem *De Profundis*, a to je motiv „pročišćenja duše od greha“, odnosno grešnosti duše kao takve. Vajld predlaže radikalni potez: da je put do Hrista, do novog života, do spoznaje u krajnjoj liniji, put slomljenog srca. Da samo kroz patnju, kroz slomljenost, možemo stići do oprostaja, do *absolutia*. Ovo je naravno jedan dosta stari motiv, posebno u katoličkoj teologiji - u ovom trenutku pomišljam na duhovnu poemu *Tamna noć duše* Jovana od Krsta, u kojoj se opisuje smrt ega kao jedini put ka spoznaji i ujedinjenju sa apsolutom. Put transcencije je put sloma i smrti.

Kako je svaka recepcija jednog umetničkog dela danas uvek proizvod iskustava koje smo mi kao oni koji slušaju i razmišljaju imali u svojim životima – napraviću jednu malu digresiju. Naime, u tinejdžerskim godinama moj stalni pratilac je bila jedna mala knjiga iz porodične biblioteke. Upravo Vajldov *De Profundis*. Sam kraj sam znala napamet – mislila sam da je to nešto najlepše napisano na engleskom jeziku, jeziku u koji sam tada bila duboko zaljubljena. U tom odlomku Vajld govori o moći prirode da pročisti čoveka, da mu da oprost od grehova, da mu da utehu za njegovu bol. Poslednje reči ovog teksta glase „očistiće me u

velikim vodama, a njene gorke trave će me ponovo učiniti celim". Ovaj motiv isceljenja je star koliko i mit o Hironu, koliko Asklepijev kult, koliko biblijski univerzum iskupljenja i transcedencije.

Na sličan način i u *Poemi o tamnici u Redingu* odjekuje ovaj vapaj za celovitošću i čistotom, a samim tim, u susretu značenjskih registara intertekstualne mreže, odjekuju i u kompoziciji *Absolutio* Marka Nikodijevića.

Jer, ako pogledamo unazad na autorov dosadašnji opus, koji je nesumnjivo jedan od najkonzistentnijih u savremenoj srpskoj umetničkoj muzici, ali i šire, primetićemo izvstan broj povezujućih tema i fascinacija. I da dodam – da nije ove konzistentnosti, ali i izuzetne tehničke, a potom i opšte erudicije koju Marko poseduje – njegova karijera, koja se prevashodno odvija izvan granica ove zemlje, bi bila drugog karaktera. Ovako je pred nama jedan od trenutno najuspešnijih, ako ne i najsupešniji – u pogledu prestiža institucija i porudžbina – kompozitor poreklom iz naše zemlje.

U svom rukopisu Marko Nikodijević kombinuje dva jasno uočljiva elementa – kompozicionu rigoroznost, koja svoje izvoriste pronalazi u matematici i naučnoj apstrakciji, i neposrednost, upečatljivost i afektivnost. Na sebi svojstven način on stvara novu romantičarsku muziku, a ovu odrednicu dajem uz puno uvažavanje svega što romantizam znači u kontekstu istorije muzike. Ovde ne mislim na neo ili postromantizam kao neke lake smernice koje vode ka spoznajnoj stranputici, već na to da je estetsko-poetski svet Nikodijevićevih kompozicija u dijalogu sa intelektualnom idejom romantizma kao pokreta koji svoju srž pronalazi u emotivnosti i individualizmu, na granici društvene prihvatljivosti i u određenom kritičkom stavu prema suštjoj efikasnosti koja krase savremenost. Među njegovim kompozicijama dominiraju teme tugovanja, istraživanja drugačijih stanja svesti, dijalozi sa višeslojnošću psihe, kao i sa kompleksnošću postojanja, sa pojedincima čije su sudbine bile transgresivne ili društveno izazovne poput Kloda Vivijea ili Karla Đezualda da Venoze. U tom pogledu kod Marka Nikodijevića postoji buntovnički kvalitet, određena gotička, darkerska fascinacija, patos drugog i drugačijeg, sasvim samosvojan mistični kvalitet.

Pa opet, on je jedan od naših tehnološki najpismenijih i najobrazovanijih kompozitora. On razume neophodnost digitalnog preznačenja u današnjoj muzici. Preciznije, da muzika ovog trenutka mora biti u dijalogu sa digitalnom, kompjuterskom ravni stvaranja, zapisivanja i oblikovanja zvuka. Njegova muzika je u tom smislu visoko tehnološka i visoko specijalizovana. Uvođenjem tog digitalnog plana on donosi jednu posebnu stavku depersonalizacije, odlaganja ličnog i odmaka od današnje opsesije identitetskim okvirima i lajfstajl opcijama. On kao da istražuje unutrašnju kutiju našeg sopstva laboratorijski odmaknutu od realnosti. U tom pogledu apsolutni karakter njegove muzike ostaje netaknut. Taj kontakt između dva sveta – naših duhovnih potreba i radoznalosti, sa tehnološkim pravilima i mogućnostima – daje Nikodijevićevim delima posebnu čar i posebnu, drugačiju političnost. U neku ruku, u pitanju je sinteza – nerazlučivost kompjutera od prošlosti u današnjem sistemu arhivskih podataka i digitalizacije sveta – odnosno nemogućnost da govorimo o nama drugačije nego kao o hibridnim bićima koja traže svoj glas i svoj

oproštaj. U delima Marka Nikodijevića dolazimo do stvaranja jedne vrlo specifične, meke i tople, „impersonalne intimnosti“ koja iz dubina sopstvenog iskustva govori za nas množstvene, u nekoj vrsti klasterske, mrežne, inteligencije i iskustva.

U tom pogledu delo *Absolutio* nosi sve karakteristike Nikodijevićevog opusa: njegov karakteristični spoj žalobnog, sporog, meditativnog tona (meni omiljeni 137 takt kompozicije sa indikacijom *Lamento* gde se prostire divna udaljena barokna zvučna slika, postignuta nebaroknim sredstvima kao neka vrsta „trompe d’oeil“), sa odsecima visoke energije i isijavanja. U njegovom samosvojnom eskapizmu – u kojem pritom ne beži od melodičnosti – daleki, jedva čujni koreni dopiru do slojeva koje u muzikologiji nazivamo „drevnim“. A tu je i njegova pregledna gotovo automatizovana strukturalnost.

Marko Nikodijević *Absolutio* izvodi iz minimalnog harmonsko-motivskog jezgra – akorda od tri tona. A potom, uz pomoć intervalskih rotacija, odnosno u drugom planu emulacije fraktalnih samosličnosti i podskupova, stvara veće mikroformalne celine. Kako sam kaže, „materijal je spiralan i vrtložan, uz daleke obrise sonatne forme“. Čak i u prvom slušanju ova kompozicija pleni jasnoćom: izvođenjem teme, raznim vidovima njenih vrtložnih repriza, cirkularnošću forme koja na samom kraju dolazi do ispunjenja i gubljenja zamajca, stiže do „kode“, odnosno postludijuma postludijuma – u kojem staje vreme i ostaje samo prostor zvučne boje, ta najmodernija od svih tekovina muzike XX veka. Kada se ponovo javi u nekom novom zaokretu, tematski materijal nosi karakter refrena, suplikacije, rezponzorijalne molitve, novog impetusa ubrzanja. U neku ruku i *Balada o tamnici u Redingu* ima strukturu folklorne balade, što znači da poseduje refren koji je nadaleko čuven i koji je pravi primer Vajldovih hiperboličnih paradoksa. On glasi: „For everyman kills the thing he loves...Jer svako ubija ono što voli“. Ako se vratimo kompoziciji – kao i stihovi koji stoje ugnježdjeni u razumevanje ovog dela i na koje se kompozitor poziva – ona ima sličnu cikličnu refrenoidnu strukturu, naravno saobraznu karakteristikama muzičkog, u ovom slučaju, sonatnog oblikovanja.

U tom pogledu, *Absolutio* je jedna vrsta posebnog „oprosta“ – oprosta od toga da muzička forma u digitalno doba može da bude napuštena. Marko Nikodijević prihvata narativnost koja je vekovna, da bi na sebi svojstven, rafinirano ironičan način potražio u njoj utehu i mogućnost oproštaja, a kako bi se krenulo dalje.

Opet razmišljam, kontempliram, nad ovim uvidom. Možda se oproštaj traži od muzičke moderne XX veka, kako bi se otvorilo jedno novo polje – polje ponovne upotrebe tonalnog sistema i tekovina koje su napuštene u snažnom raskidu atonalnog tipa. Možda je oproštaj upravo to da nismo uspeli da pronađemo novi poredak tonova i da se vraćamo „starom“ kako bismo ponovo pokušali.

Putokaz za to moguće je pronaći i u najrecentnijim projektima Marka Nikodijevića. On se naime proteklih meseci bavi spojevima svetova – istraživanjem i kombinovanjem svetlosnih instalacija, algoritamskih

sklopova i muzičke, tembralne specifičnosti u projektu *From Within* koji realizuje zajedno sa Robertom Henkeom i ansamblom *Intercontemporain*. U ovoj kolaboraciji, u izlasku u određenu vrstu indeterminizama koja donose prožimanja i dijalogiziranja, on ide dalje od *Absolutia*, ka, metaforički rečeno, novoj mračnoj svetlosti njegovih dubokih umetnički poniranja u kojima nas suočava sa mističnim aspektima koji nastaju na marginama tehnološke reprodukcije, mašinske inteligencije i transgresivnosti.